

एक कृषक परिवारको चिनारी

परिचयात्मक र परिवारिक विवरण

दाङ जिल्ला तुलसीपुर उपमहानगरपालिका वाड नं २ गणना क्षेत्र नम्बर ०४ मा छनोटमा परेका कृषिचलन नियन्त्रण संख्या १२ र कृषि चलन क्रम संख्या १० भएका सुनडवरी बस्ने अन्दाजी २८ वर्षका मिस्त्री काम गर्ने कालुराम चौधरी थारु जातीका हुन बुवा सन्तुराम चौधरी वर्ष ५२ आमा गहनी चौधरी वर्ष ५०, ३२ वर्षका जेठो दाजु बुधराम चौधरी र भाउजु ३० वर्षे माया चौधरी र उनका १० वर्षे छोरा जनक चौधरी ४ पास छन ,एक जना अविवाहित भाई बाजुराम चौधरी वर्ष २६, २५वर्षे श्रीमती राधा चौधरी, छोरा अशोक, छोरी प्रेयसी सहितको परिवार छ । छोरा ४ वर्ष र छोरी २ वर्ष सात महिनाका छन । कालु ३ कक्षा पास नगर्दै खेतीपातीमा लागेका छन । बुवा आमा कहिल्यै स्कुल नगएको र दाजु, भाउजु र श्रीमती सबैजनाले अनौपचारिक शिक्षा कक्षा लिएका छन भने भाई बिए पास छन । कृषि सम्बन्धी सबै निर्णय बुवाले गर्ने गरे पनि तपाईंले सोधेका सबै जवाफ मैले नै बताउछु किनभने बुवालाई भाषाको समस्या छ । अलिअलि पशुपन्छी पाले पनि धान, मकै, गहुँ को नै खेति बढी गर्ने गरेका रहेछन् । उब्जनी सबै घरमा ठिक्क हुन्छ बचेको थोरै बेच्छन । दाईले साईकल मर्मत गरेर ल्याएको पैसाले नुन तेलको खर्च चलेको छ । भाईले यसो पर्दा सहयोग गर्छन नत्र जागिर खोज्ने चक्करमा अक्सर शहरमा बस्ने गरेका रहेछन् ।

सामान्य विवरण

अलिअलि पशुपन्छी पाले पनि धान मकै गहुँ को नै खेती बढी गर्ने गरेका छन । उब्जनी सबै घरमा ठिक्क हुन्छ बचेको थोरै बेच्छन । दाईले साईकल मर्मत गरेर ल्याएको पैसाले नुन तेलको खर्च चलेको छ । आमाले दुईचार पैसा हुन्छ भनि २ घर उन्नत मौरी र दूध दिने दुई वटा गाँई पालेका भए पनि कुनै कृषि क्रियाकलाप दर्ता गरेका रहेनछन् र त्यसको हिसाब किताव आफै राख्दा रहेछन् । आफ्नो जग्गा अरुलाई नदिएको र सबै बिधामा नाप्ने गरेका रहेछन् ।

जग्गा जमिन

कृषक परिवारमा आफ्नै स्वामित्वमा रहेको १० कट्टा घरबारी आफैले खेती गरेका छन । घरबारी मध्ये २ कट्टामा घर, धनसार र खलिहान छ, ५ कट्टामा वर्षे मकै र हिउदमा तोरी, २ कट्टामा वर्षे तरकारी फर्सि र करेला लगभग बराबर क्षेत्रफलमा लगाएको भए पनि भिण्डी ४ धुर बढीमा लगाएका रहेछन । हिउदे तरकारीमा फूलगोभी र बन्दा १ कट्टामा र बाँके १ कट्टामा लसुन, मुला, धनिया, रायो र गाजर लगभग बराबर क्षेत्रफलमा लगाएका रहेछन । मकै कट्टाको २ मुरी फलेको रहेछ । खलिहानले ओगटेको एक कट्टामा वर्षामा मास लगाउने गरेका रहेछन । घरबारीमा छरिएका ३ बोट आँप छन २०० के.जी. फलेछ, एक बोट लिच्ची छ १०० के.जी फलेको रहेछ । ४ बोट अम्बा छन । अम्बा भरखर लगाएकोले फल दिएका छैनन् । भाउजु र श्रीमतीले घरबारीको १ कट्टामा टनेल बनाई पुष्पखेती गरि मनग्य आम्दानी गरेका छन र यसको हरहिसाब भाउजु र श्रीमतीले आफै राख्दा रहेछन् ।

१६ कट्टा रेउलेखेत अर्धियामा लिई आफै खेती गरेका रहेछन् । रेउलेखेतमा वर्षामा १२ कट्टामा धान र हिउदमा आधा जग्गामा तोरीमा केराउ मिसाएर र ६ कट्टामा मुसुरो छरेका रहेछन र बाँकी डिल सहित को ४ कट्टामा माछापालन गरेका रहेछन जसको पोखरीको मात्र क्षेत्रफल ३ कट्टा १० धुर रहेछ । धान कट्टाको ४ मुरी, तोरी र मुसुरो कट्टाको २० पाथी र केराउ पनि त्यस्तै २० पाथी फलेको रहेछ ।

१५ कट्टा सिमखेत दाङ जिल्लाकै दंगिसरण गाँउपालिकामा धान प्रति कट्टा ३ मुरी तिर्ने गरि जग्गा भाडामा लिएका रहेछन । हिउदमा सिमखेतको आधा जग्गामा हिउदेआलु र आधा जग्गामा गहुँ लगाएका रहेछन । १५ कट्टा मै धान खेती गर्दा रहेछन धान कट्टाको ४ मुरी, गहुँ कट्टाको २ मुरी र आलु कट्टाको २०० के.जी. फलेको रहेछ ।

सबै जग्गामा आवश्यक परेको समयमा बोरिङ चलाइ वर्षै भरी सिँचाई गर्ने गरेका रहेछन् । आलु, धान र मकै बीउ उन्नत जातको र गहुँको बीउ घरकै स्थानिय प्रयोग गरेका रहेछन् । खाद्यान्नमा विषादी प्रयोग नगरेको भए पनि यूरिया र डिएपी मल हालेको रहेछन् । धानमा १ बोरा डिएपी र आधा बोरा यूरिया, गहुँमा आधा बोरा डिएपी र आधा बोरा यूरिया प्रयोग गरेका रहेछन्, मकैमा स्थानिय जैबिक मल र २५ के.जी. यूरिया र आलुमा पनि स्थानिय जैबिक मल र ५ के.जी.पोटास र आधा बोरा डिएपी प्रयोग गरेको रहेछन् । लसुन, फर्सि र मुलाको बीउ स्थानिय थियो भने बाँकी उन्नत थियो । तरकारीमा भने सबै घरकै चौपायाको मल प्रयोग गरेका रहेछन् । तरकारीमा विषादी प्रयोग गरेका रहेछन् र विषादीको सिसिमा हरियो स्टिकर रहेछ ।

जोत्ने एकहल गोरु आमाले पालेका गाई र १ वर्ष मुनीका साना २ वटा बाच्छी र दूध दिने एउटा भैंसी र त्यसको २ महिनाको पाडी छ । गोरु बाहेक सबै उन्नत नै हुन । छोराछोरीले रहर गरेर ६ महिना मुनीका ३ वटा पाठी र एउटा पाठी र ३ महिना मुनीका सुँगुरका ५ वटा पाठापाठी छन । सबै बाउबाजेका पालाका जात हुन । चौपायालाई अधिकांस घाँस पराल नै खुवाएका रहेछन् । सुँगुरलाई घरकै दाना खुवाउने गरेका रहेछन् । कुखुराको भाले २ वटा र फुलपार्ने पोथी ५ वटा छन ती सबैले घरको दाना खाने गरेका छन् । धान मकै राख्न एउटा सानो आफ्नै जग्गामा बनेको धन्सार छ जसमा माथि खाद्यान्न र तल्लो तलामा चौपाया र पन्छी राख्ने गरेका भए पनि बढी खाद्यान्न बालीको लागि प्रयोग गरेका रहेछन् । धन्सार सामान्य छ त्यति व्यवस्थित छैन । घरमा पशुपन्छी राख्ने गरेका छैनन ।

खेत जोत्न २ वटा फलामका हला र मकै छोडाउन को लागि यसै साल एउटा मेसिन किनेका रहेछन् । धान र गहुँको लागि गाँउमा थ्रेसर भाडामा लिई मेसिन प्रयोग गर्ने गरेका रहेछन्, स्प्रेयर भए पनि काम नलाग्ने गरि बिग्रेको छ । बुवाले रेउलेखेतको ४ कट्टामा २ वटा पोखरीमा माछापालन गर्नु भएको छ । घरमा खेतीपातीमा सघाउन छुटकलाललाई वार्षिक १० मुरी धान र ३० हजार दिने गरी राखेका छन् । खेतीपातीमा साना छोराछोरी बाहेक सबैले काम गर्छन । रोपाई लगायतका कृषिकार्यका लागि दैनिक ज्यालादारीमा पटक पटक गरी १० जना महिला र १५ जना पुरुषले काम गरेका रहेछन् । ठेक्का नदिएको र पर्महरुमा आउने जाने गरेका छैनन् । कृषिकार्यका लागि विकास बैकबाट ऋण लिएका रहेछन् बैकले पत्याएमा थप ऋण मल, बीउ र माछा पालन आदिको लागि लिन तयार पनि रहेछन् । ४ बीमा, अनुदान र कृषि वन को बारेमा परिवारलाई जानकारी रहेनछ ।

गतसालको बाढीले २ कट्टा १० धुर मा बाढी पसी सामान्य क्षती भए पनि थोरै मेहनत गरेर उक्त जग्गामा खेती गरेका रहेछन् । टनेलखेती गरेता पनि माटो परिक्षण कहिल्यै गराएका रहेनछन् । जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी जानकारी भएको र यसले बाली लगाउने समय र स्वादमा फरक आएको जस्तो लाग्छ बताए । कृषिकार्यबाट उत्पादन हुने अवशेषहरु २० प्रतिशत जति जलाउने गरेका रहेछन् भने फोहरलाई गाड्ने, जलाउने र केही कम्पोष्ट मल बनाउने गरेका रहेछन् ।

बाजुराम, बुधराम र कालुराम बाहेक अरु कुनै परिवारका सदस्यले औपचारिक कृषि तालिम लिएका छैनन् । निर्णय प्रक्रियामा सबैको सहभागिता हुने रहेछ । बुवा आमाहरुले ४० प्रतिशत बढी कृषिकार्यमा समय व्यतित गर्दा रहेछन् भने बाँकी सबैले सबै समय कृषिकार्यमा दिदा रहेछन् । जग्गा आमाको नाममा रहेछ । परिवारको घरखर्चको लगभग ९० प्रतिशत यहि कृषिको आम्दानीबाट चलेको रहेछ । खान लाउन लगभग कृषिको आम्दानीले पुगेको छ अर्को पक्कै पर्दा ज्यालामा काम गरेको आम्दानीबाट चलाएका रहेछन् । साईकल मर्मत पसल परिवारका सदस्यले चलाएका छन । उत्पादित वस्तु बेचन तुल्सीपुर जाँदा जिप र टेम्पोमा १५ मिनेट लाग्ने गरेको रहेछ । समय समयमा तालिम दिने, मल र सिँचाइको समस्या समाधान गरिदिए कृषिमा क्रान्ति ल्याउन सकिने बताउनु भयो ।

माथि उल्लेखित “एक परिवार चिनारी” काल्पनिक हो ।

धन्यवाद !